

BOOK REVIEW - JANA JAVORČÍKOVÁ, MARTINA ŠIPOŠOVÁ: NEW PERSPECTIVES ON READING AS KEY TO ACADEMIC SUCCESS

RECENZIA PUBLIKÁCIE - JANA JAVORČÍKOVÁ, MARTINA ŠIPOŠOVÁ: NEW PERSPECTIVES ON READING AS KEY TO ACADEMIC SUCCESS

STANISLAV KOVÁČ¹

¹Ústav lekárskej terminológie a cudzích jazykov, Lekárska fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Moskovská 2, 811 08 Bratislava, stanislav.kovac@uniba.sk

Vedecká monografia autoriek Jany Javorčíkovej a Martiny Šipošovej prichádza v čase, keď sa akademická obec na globálnej úrovni intenzívne vyrovnáva s dôsledkami digitálnej transformácie a informačného preťaženia. Publikácia je priamym výstupom národného grantu KEGA 008UMB-4/2022 s názvom *Univerzitné vzdelávanie ako brána k mysleniu: integrácia čitateľských, akademických a kritických zručností ako predpoklad intelektuálneho kapitálu univerzít a internacionalizácie výučby* a systematicky sa zameriava na integráciu efektívneho čítania, akademických a kritických zručností ako kľúčového predpokladu pre budovanie intelektuálneho kapitálu univerzít. Autorky hneď v úvode identifikujú naliehavú *krízu čítania*, ktorá sa neprejavuje iba v materinskom jazyku (L1), ale u pokročilých čitateľov, akými sú vysokoškolskí študenti, výrazne zasahuje aj oblasť cudzieho jazyka (L2). Tento stav je v zdrojoch definovaný ako neschopnosť študentov aktívne porozumieť a reflektovať obsah textu, vyvodzovať implicitné informácie a využívať nepriamo podané dáta, čo môže v konečnom dôsledku viesť až k predčasnému ukončeniu vysokoškolského štúdia.

Teoretický prínos monografie spočíva v systematickej a hĺbkovej analýze modelov čítania vypracovaných za posledných päť desaťročí. Autorky pracujú s mimoriadne širokým spektrom teoretických prístupov, ktoré zahŕňajú kognitívne, lingvistické, psycholingvistické a sociokultúrne perspektívy chápania procesu čítania. Pozornosť venujú vplyvným koncepciám zdôrazňujúcim prepojenie dekodovania, porozumenia a kontextu, ako aj prístupom, ktoré čítanie interpretujú ako aktívny, významotvorný proces zakotvený v sociálnom prostredí. Významným aspektom práce je prepojenie medzinárodného teoretického diskurzu s relevantným slovenským vedeckým kontextom, v rámci ktorého autorky reflektujú výskum domácich odborníkov v oblasti čitateľskej gramotnosti a didaktiky čítania. Monografia tak presvedčivo vytvára most medzi globálnym výskumom a špecifickými potrebami slovenského vysokoškolského prostredia a zároveň zdôrazňuje, že čítanie je dynamická interakcia medzi textom, čitateľom a čitateľskou situáciou.

V kontexte filologických fakúlt autorky zavádzajú kľúčový pojem *profesionálny čitateľ*, ktorým označujú jedinca, pre ktorého je čítanie integrálnou súčasťou profesijnej identity a kariérneho uplatnenia. Na týchto fakultách plní L2 dvojakú funkciu – je súčasne nástrojom aj cieľom štúdia, čo kladie na študentov zvýšené nároky na flexibilné prepínanie medzi rôznymi typmi čitateľských stratégií. Autorky systematicky klasifikujú akademické žánre, od monografií a recenzií až po digitálne a algoritmicky generované texty, a priradujú k nim adekvátne stratégie čítania, ako sú kreatívne, kritické a akademické čítanie. Zároveň upozorňujú na významné riziko, keď študenti bez dostatočného metakognitívneho povedomia nesprávne aplikujú stratégie kreatívneho čítania na odborné texty, čo môže viesť k ich povrchnej interpretácii alebo dezinterpretácii.

Empirická časť monografie prináša alarmujúce zistenia z výskumu realizovaného na Univerzite Mateja Bela a Univerzite Komenského v Bratislave, ktorý skúmal povedomie študentov o akademických žánroch a ich atribútoch, celkovú úroveň čitateľského výkonu a jeho vývin počas bakalárskeho štúdia, ako aj postoje študentov k textom súvisiacim s ich odborovou špecializáciou, ktoré významne ovplyvňujú ich čitateľský výkon. Výsledky ukazujú, že študenti prvého ročníka disponujú kriticky nízkym povedomím o charakteristikách vedeckých textov. Kým citácie identifikovalo ako dôležitý znak 68,9 % respondentov, význam kritického myslenia ako konštitutívneho prvku vedeckého článku neidentifikoval ani jeden respondent (0 %). Tento deficit v rozpoznávaní žánrových parametrov priamo koreluje s vysokou mierou akademického neúspechu, keďže v sledovanej vzorke až 48,51 % študentov nepokračovalo do tretieho ročníka bakalárskeho štúdia. Autorky zároveň poukazujú na fenomén informačného preťaženia (v zahraničnej literatúre *information overload*), ktorý definujú ako stav, keď je jedinec zahltený množstvom informácií, no zároveň zostáva nedostatočne informovaný, čo znižuje schopnosť sústredeného a reflexívneho čítania a spôsobuje mentálnu aj fyzickú únavu.

Ako odpoveď na identifikované výzvy autorky v záverečnej časti monografie predstavujú vlastný inovatívny model pokročilého čítania v L2, označovaný ako *model schodov*. Tento model je koncipovaný ako viacúrovňový

proces pozostávajúci zo šiestich fáz: dekodovania, vyvodzovania záverov, syntézy významu, textovej a estetickej analýzy, kritického čítania a rozpoznania relevancie textu. Práve posledný stupeň (rozpoznanie významu a užitočnosti textu pre život jedinca aj širšiu komunitu) je kľúčovým momentom v boji proti pasivite pri čítaní. Na rozdiel od tradičných lineárnych modelov tento prístup zdôrazňuje, že čitateľ sa môže medzi jednotlivými úrovňami flexibilne pohybovať, podľa potreby sa zastaviť alebo sa vrátiť k predchádzajúcemu kroku, čo výrazne posilňuje jeho metakognitívnu kontrolu nad procesom porozumenia a učenia.

Celkovo možno monografiu považovať za mimoriadne významné a koncepčne prepracované dielo, ktoré presahuje úzky rámec didaktiky čítania a dotýka sa samotnej podstaty intelektuálneho kapitálu univerzít. Autorky presvedčivo argumentujú, že medzinárodne konkurencieschopná univerzita stojí na schopnosti svojich členov kriticky spracovávať, hodnotiť a interpretovať globálne informačné zdroje. Publikácia sa tak stáva neoceniteľným zdrojom nielen pre výskumníkov a vysokoškolských pedagógov, ale aj pre samotných študentov, ktorým ponúka jasne štruktúrovaný a prakticky využiteľný návod, ako sa stať autonómymi, reflektujúcimi a efektívnymi čitateľmi v akademickom prostredí 21. storočia.